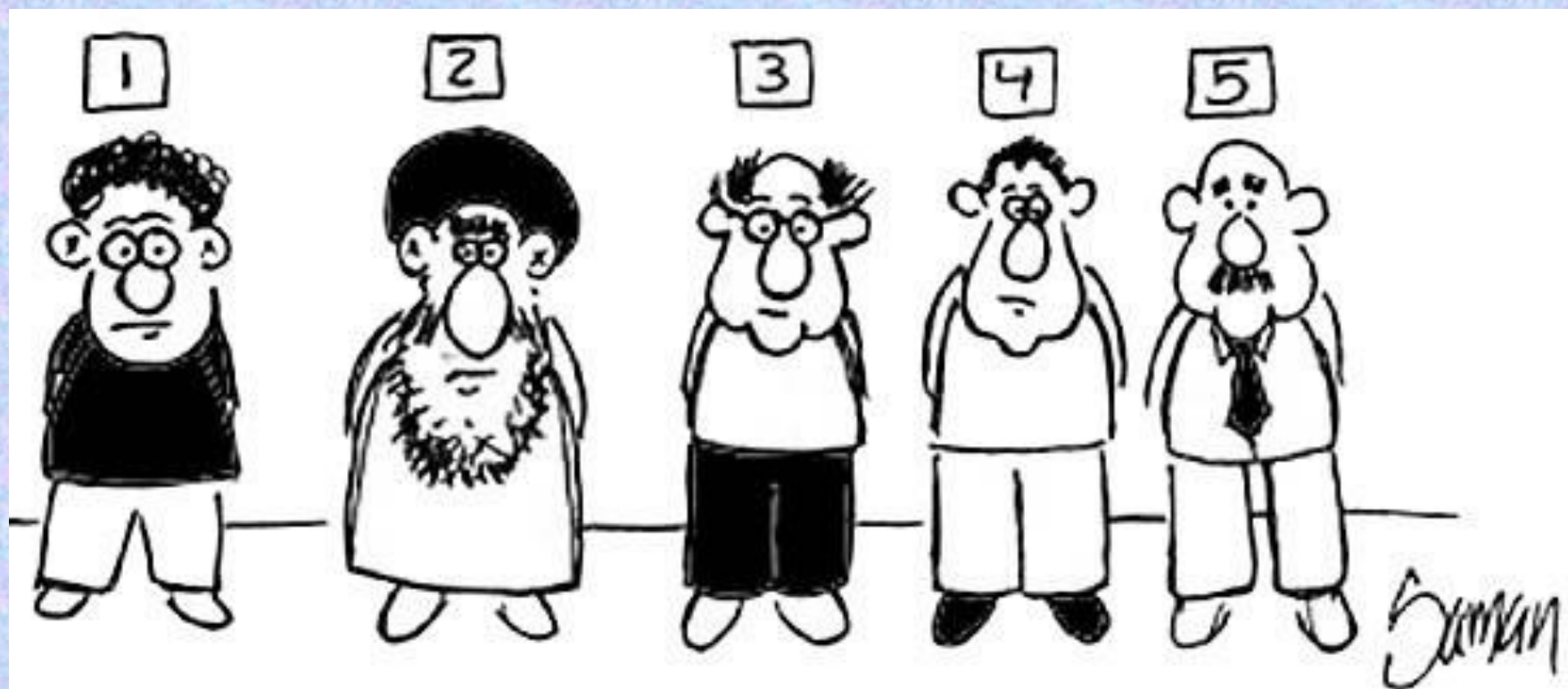

Islám a demokracie

Number 2 step forward and say
"ISLAMIC DEMOCRACY" ...

Demokracie

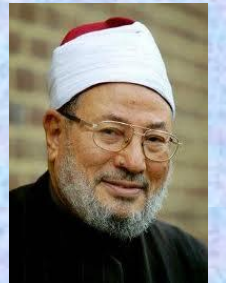
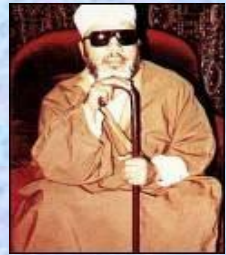
- Forma vlády, ve které nejvyšší moc patří lidu a uskutečňuje se buď přímou účastí nebo prostřednictvím volených zástupců
- Muslimské země jsou zhusta autokratické (neomezená moc v rukou jednotlivce či skupiny)
 - 1975 – 25% světových nedemokratických režimů
 - 2005 – 55%
- Žádnou z BV nelze považovat za konsolidovanou demokracii podle běžně užívaných měřítek
- Země s muslimskými majoritami pořádají nějaký druh voleb – ve většině z nich však nejde o nic jiného než o „periodické zříkání se suverenity lidí“ *
- Demokratizační vlna z 50. a 60. let deformována nacionalistickými a socialistickými projekty (vláda jedné strany)

- Většina zemí přijala ústavu (Tunisko již 1861) a systém voleného parlamentu
- Na přelomu tisíciletí další vlna demokratizace s opatrným rozšiřováním demokratických institucí
- Střet konceptů liberální demokracie a islámského řádu
- Překážejí či zpomalují hodnoty muslimů demokratizační proces? Kdo přichází v úvahu jako sociální agent demokracie?
 - jak ideoví vůdci rozumí a líčí demokracii veřejnosti?
 - jaké jsou individuální postoje k demokracii a faktory, které je utvářejí?
 - společné rysy a rozdíly muslimských společností (potenciál pro demokratizaci)?

Typologie postojů ideových vůdců k demokracii

(1) konzervativci/islamisté

- Rúholláh Chomejní (1900-89)
- Sajjid Qutb (1906-66)
- Abú Bakar Bašír (1938) – lídr indonéské Džamáca islámíja
- Sajjid Abú-l-Alá Mawdúdí (1903-79)
- Abdulhamíd Kišk (1933-96) – vlivný egyptský álim, vysoce kritický ke všem muslimským vládám
- Abdalláh ibn Báz (1909-1999) – velký muftí Saúdské Arábie

(2) modernističtí islamisté

- Júsuf al-Qaradáwí (1926) – Egypt, Qatar („Nezbytnost islámského řešení“ – „Hatmíjat al-hall al-islámí“ 1980)
- Muhammad al-Ghazzálí (1917-96), Egypt
- Muhammad Iqbál (1877-1938)

- Abdulkarím Surúš (1945) –Írán („Rozum, svoboda a demokracie v islámu“)
- Rášid al-Ghannúší (1941) – tuniská an-Nahda

(3) Sekularisté +/-

- M. Sa'íd al-^cAšmáwí, Farag Foda - Egypt
- Ahmad Baghdádí – profesor sociálních věd v Kuwajtu
- Mohammed Arkoun (1928-2010) – francouzsko-alžírský filozof
- M. ^cAlí Džinnáh (1876-1948) – právník z Karáčí, zakladatel Pákistánu
- Jadolláh Sahabí (1906-2002) – íránský reformátor, vězněn za šáha i islámské republiky

(1) konzervativci/islamisté

3 argumenty odmítání demokracie

A - „Demokracie se vymyká islámskému krédu“

- Demokracie je nahrazením vůle Boha lidskou vůlí – je tedy neislámská
- „Islám nemá předpony ani přípony, je krásný a kompletní“

B – „Demokracie naznačuje nedostatečnost šarí'cy“ *

- Demokracie (všechny –ismy) nemůže být ospravedlněna, ani jako prostředek ani jako systém hodnot, protože je muslimům zakázáno napodobovat nevěřící či nemuslimy.
 - hadíth – „Není jedním z nás, kdo napodobuje ostatní. Nenapodobujte ani židy, ani křesťany“
- Napodobování je součástí konspirace ke zničení islámu

C – demokracie je hříšná pro své spojení s nemuslimy

- Pochází ze západního zázemí s jeho dychtivostí, nedostatkem respektu pro náboženství a zaujetím pro osobní svobody
- Ajman az-Zawahírí – spojení jako „muslimský demokrat“ je kontradiktorní*

Všichni militantní islamisté jsou konzervativní v daném smyslu, ale ne všichni konzervativci jsou militanti (muslimové obecně však mohou podporovat násilný odpor vůči Izraeli či US okupaci)

- kritika z tábora modernistů a sekularistů kvůli značnému nepřátelství k racionalismu, pluralismu apod.

- jedním z horších příkladů je např. wahhábismus – jeho představitelé se nepovažují za jednu ze škol myšlení v islámu, ale za islám (obecně islámský fundamentalismus)

(2) Modernisté

- Muslimové se mohou učit o čemkoli, o čem věří, že je dobré pro ně samé a pro společnost, bez ohledu na původ
- Při setrvání v islámském kontextu není žádný etický ani náboženský problém v přijetí demokratických mechanismů *

Souhlas s demokratickými mechanismy na dvou základech

A) První muslimové přijali neislámské inovace

- Prorok a druhové přijali některé inovace od Peršanů, Římanů a Egyptanů
- Často citovaný hadíth (neautentický?) – „Moudrost je cílem věřícího. Kdekoliv ji nalézá, bude prvním, kdo ji následuje“
- Krédo *al-walá' wa al-bará'a* (loajalita k muslimům a odpor k nemuslimům) považují ne za část šarí'cy, ale fiqhu, který nemusí být platný pro muslimy právě nyní

- Qaradáwí – muslimové potřebují dva typy idžtihádu
 - selektivní – výběr nejvhodnějších a nejužitečnějších náboženských verdiktů, pokud existuje pluralita názorů
 - rekonstruktivní – nové fatwy odpovídající současnému stavu, dokud neodporují autentickým textům

B) Demokracie může být islamizována

- Islámská demokracie se neřídí zlem a nezakazuje dobro
- „vláda nemůže vytvářet legislativu pro sňatky homosexuálů, hazard, dovolovat alkoholické nápoje a podobně. Legislativa je možná jen v oblasti dovoleného (halál)“

(3) Sekularisté

Dva hlavní předpoklady

A) Islám nenabízí konkrétní vodítko pro vládu *

- Posvátné texty jsou excelentními zdroji kréda (*ʿaqída*) a etiky (*achláq*), ale ne politiky a ekonomiky (v těchto oblastech mnohem větší diverzita v interpretacích)

B) Muslimové by měli následovat cesty nejúspěšnějších společností ve snaze je překonat (podle západního vzoru)

- Interakce a učení se z jiných civilizací je nezbytnost
- Důraz na překládání z cizích jazyků (od dob chalífy al-Ma'múna do 2003 do arabštiny přeloženo 10tisíc titulů)*
- M. Arkoun – „nebude spásy pro muslimy, dokud nerozpoznají jejich vliv na Západ a dokud nezhodnotí vliv Západu na ně samotné“

Statičtí sekularisté

- Preferují silnou centrální vládu s omezenou nebo žádnou politickou liberalizací v zájmu jednoty
- „benevolentní autokrat“ – základ ideálního systému vlády (v muslimském světě protikladem tyranie není svoboda, ale spravedlnost)
- Obavy z demokracie jsou založeny na dvou faktorech:

A) Strach z islamistů

- Veřejnost může být snadno mobilizována islamisty a svobodné a spravedlivé volby tak mohou znamenat konec demokracie
 - vytlačení Strany obrody z veřejného života v Tunisku Ben Alím 1993, postavení Islámské fronty spásy mimo zákon po volbách v Alžírsku 1991

- Režimy hrají hru: státem monitorovaná politická otevřenost v prosazování reforem, které se zdají být pluralistické, ale fungují k zachování autokracie
- kontrola voleb, regulování společenských organizací, omezování systému stran
- Islamistům dovolena velmi omezená účast v politickém systému (Alžírsko, Kuwajt, Pákistán, Jordánsko, Egypt, Libanon, Jemen, Maroko)
- Okamžitý demokratizační proces by znamenal ještě vzdálenější uskutečnění demokracie – ve výhodě nejlépe organizované skupiny s velkou podporou = islamisté

B) Nebezpečí ukvapené demokracie*

- Negramotnost, kmenové přežitky, apatie, emocionalita a nostalgie – překážky demokracie (zdůrazňování negativní role kolonializace, spíše než politiky vlastních vládců) *

- Masy nejsou zralé pro svobodu *
- Případy podporující předchozí argumenty
 - libanonská občanská válka
 - v 80. letech růst militantního fundamentalismu v Egyptě
 - svobodné volby v Alžírsku skončily občanskou válkou
 - Háfiz Asad ukončil období chronických převratů
 - demokratické pokusy následovány vojenskou intervencí (Nigérie, Pákistán, Alžírsko, Súdán, Egypt apod.)
 - arabské jaro
- Základním cílem je udržet status quo
- Prostředky jako mobilizující symboly, fotografie, slogany a ničení možných oponentů

Pluralističtí sekularisté

- Volnou politickou soutěž by nemělo nic omezovat (proto hlavním nepřítelem autokraté)
- Nejblíže západnímu konceptu liberální demokracie (všichni občané by se měli těšit ze základních lidských a politických práv)
- Modernističtí islamisté by měli být zahrnuti do demokratického procesu
- Odkládaná demokracie oslabuje sekularisty (pluralistické)
- „islamisté mají mešity a madrasy a vláda má media. Liberálové mají méně prostoru pro získávání členů“
- Pluralisté nemají finanční podporu (jako vláda), ani dědictví minulosti či požadavek autenticity (asála) islámu (jako islamisté)

Šúrā (konzultace), ichtilāf (pluralismus), al-huqúq aš-šarʿíja (zákonná, lidská práva)

- Abú Hámid al-Ghazzálí – moc by neměla zasahovat do principů spravedlnosti, svobody, rovnosti, sociální a politické odpovědnosti a ostatních hodnot
 - člověk by neměl být podřízen arbitrární fyzické moci
 - morální legitimita moci musí být založena na svobodném lidském výběru a podpoře
- Abú-l-Hasan al-Máwardí – výkonná moc je nutná ke sjednocení národa, zvláště když soutěž mezi skupinami a jednotlivci je založena na omezených zájmech, ambicích a sobectví
 - povinností státu je zabezpečit práva slabších stran a uplatňovat komplexní spravedlnost podle islámského práva

Šúra

- Koránský princip – (42:38) – „a pro ty, kdož Pánu svému odpovídají a modlitby své dodržují a záležitosti své na základě porady mezi sebou vyřizují...“

V raném islámu

وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ
وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ

- Malý poradní sbor prominentních Qurajšovců (instituce předislámská, pokračování kmenových praktik)
- Jako princip volby chalífy a dalších důležitých funkcí ve státě šúra přitažlivá pro náboženské horlivce, rebely a disidenty

V moderní době

- Princip oživen v Osmanské říši ve snaze modernizovat politický systém, vznik poradních sborů za Muhammada Alího
- 1866 – Chedív Ismá'íl ustavil Madžlis šúra an-nuwwáb – poradní sbor delegátů

- Dvojí chápání šúrá – ve smyslu západního parlamentu (Ráfi' at-Tahtáwí 1801-73) nebo jako poradní sbor vybraný panovníkem
- Ve 20. století parlamentní instituce pod různými názvy (madžlis, madžlis šúrá, madžlis istišáří), s různou omezenou působností – SA 1992, Qatar 1970, Jemen 1971,
- Maroko – 1956 – al-madžlis al-wataní al-istišáří (národní poradní shromáždění, *madžlis al-mustašarín*) jmenovaný Muhammadem V.
- Egypt – 1980 – šúrá založena Sadatem jako doplněk lidového shromáždění (madžlis aš-ša'ab) – částečně volená a částečně nominovaná prezidentem

Představy o kompatibilitě šúrá a demokracie

- Šúrá je nadřazena demokracii, demokracie je však přijatelná*
 - šúrá je náboženským, sociálním a ekonomickým principem, demokracie jen politickým systémem
 - v demokracii jsou lidé zdrojem práva (vláda většiny může vést k neetickým důsledkům)
- Šúrá je rovna demokracii – demokracie a „šúrákracie“ jsou synonyma. Demokracie je moderní reprezentací principu šúrá
 - „kdyby Prorok žil ve 20. století, stanovil by demokratický systém vlády“
- Demokracie je zlo či dokonce odpadlictví. Šúrá je nejen nadřazena demokracii, je její antitezí
- Demokracie je nadřazena šúrá

Faktory ovlivňující podporu demokracie (demokratizace)

- Často se vykládá muslimské nepřátelství vůči Západu aspekty jako chudoba, špatné hygienické podmínky, rostoucí počet mladých, nedostatek vzdělání (podle západní zkušenosti vzdělání a lépe postavení členové střední třídy jsou více nakloněni demokracii)
- 1980 – zkoumání egyptských radikálů – typický člen je nad průměrem své generace, přitom patří k těm nejradikálnějším

Saad Eddin Ibrahim (1980): „Anatomy of Egypt’s Militant Groups“. *International Journal of Middle East Studies* 12, 423-453.

Saad Eddin Ibrahim (1982): „Islamic Militancy as a Social Movement: The Case of Two Groups in Egypt“. In: Ali E. Millal Dessouki (ed.): *Islamic Resurgence in the Arab World*. New York: Praeger, s. 117-137.

Moataz Abdel Fattah (2006): *Democratic Values in the Muslim World*. Cairo: The American University in Cairo Press.

Příjem státu

- Vysoký příjem přispívá k podpoře demokracie (Evropa, Indie, Kuwajt, Maroko, Turecko)
- Vysoký příjem nevede k větší podpoře demokracie (Jordánsko, Omán, SA, SAE, Bahrajn)

Vzdělání

- Obecně vzdělaní lidé chápou demokracii jako obohacení
- Negativní efekt vzdělání v SA a SAE – vyššímu školství dominují ulamá nepřející kritickému myšlení (salafisté jsou vyvolení, kteří přijdou do nebe, šíité, křesťané, židé a ostatní tvoří zbytek)

Věk

- Mladí mají sklon k nadšení ohledně změn, ne však nutně demokratizačních
- Mladí muslimové – tendence k hlubší zbožnosti

Pohlaví

- Gramotné ženy přejí demokratickým institucím i normám více než muži ve všech muslimských zemích
- Ženy se cítí poškozené muži, ne islámem
- Iqbál Barqa (egyptský feminista) – „ženy si zaslouží příležitost napravit, co muži zpackali“

Zkušenost s demokracií

- Jednotlivci, kteří mají zkušenost s volbami, přejí demokracii, spíše však v zemích s relativně dlouhou tradicí voleb (Albánie, Írán, Malajsie, Maroko, Turecko, Evropa, USA)
- Konzervativci často považují volby za *bid'a*, někteří požadují výběr muslimského kandidáta, i kdyby se zdál být nemuslim lepším kandidátem
- Život v demokratických zemích přispívá k podpoře demokracie

Vliv islámu

- Tvrdí se, že muslimové jsou více ovlivněni náboženstvím než jiní monoteisté (17% vydaných arabských knih je náboženských, oproti 5% v ostatním světě)
- Jiní tvrdí, že islám sám o sobě nemá vliv na politické postoje muslimů

Západ jako agent demokratizace?

- USA vedou různorodou kampaň za demokratizaci muslimských zemí
- Bush 2003 – „po porážce nepřátel za sebou nezanecháváme okupující armády, ale ústavy a parlamenty“
- Západ předpokládá, že demokratický BV bude bezpečnější a snad méně nepřátelský („demokracie mezi sebou nebojují“)
- Muslimové jsou vysoce skeptičtí k upřímnosti demokratizačních snah Západu
 - západní národy nerespektují arabské či islámské hodnoty, neprojevují se poctivě směrem k muslimům nebo k situaci v Palestině
 - západ podporuje autokratické vládcy
 - proč Západ podporoval Irák ve válce s Íránem?
 - proč jej nezajímala vojenská intervence v Alžírsku?

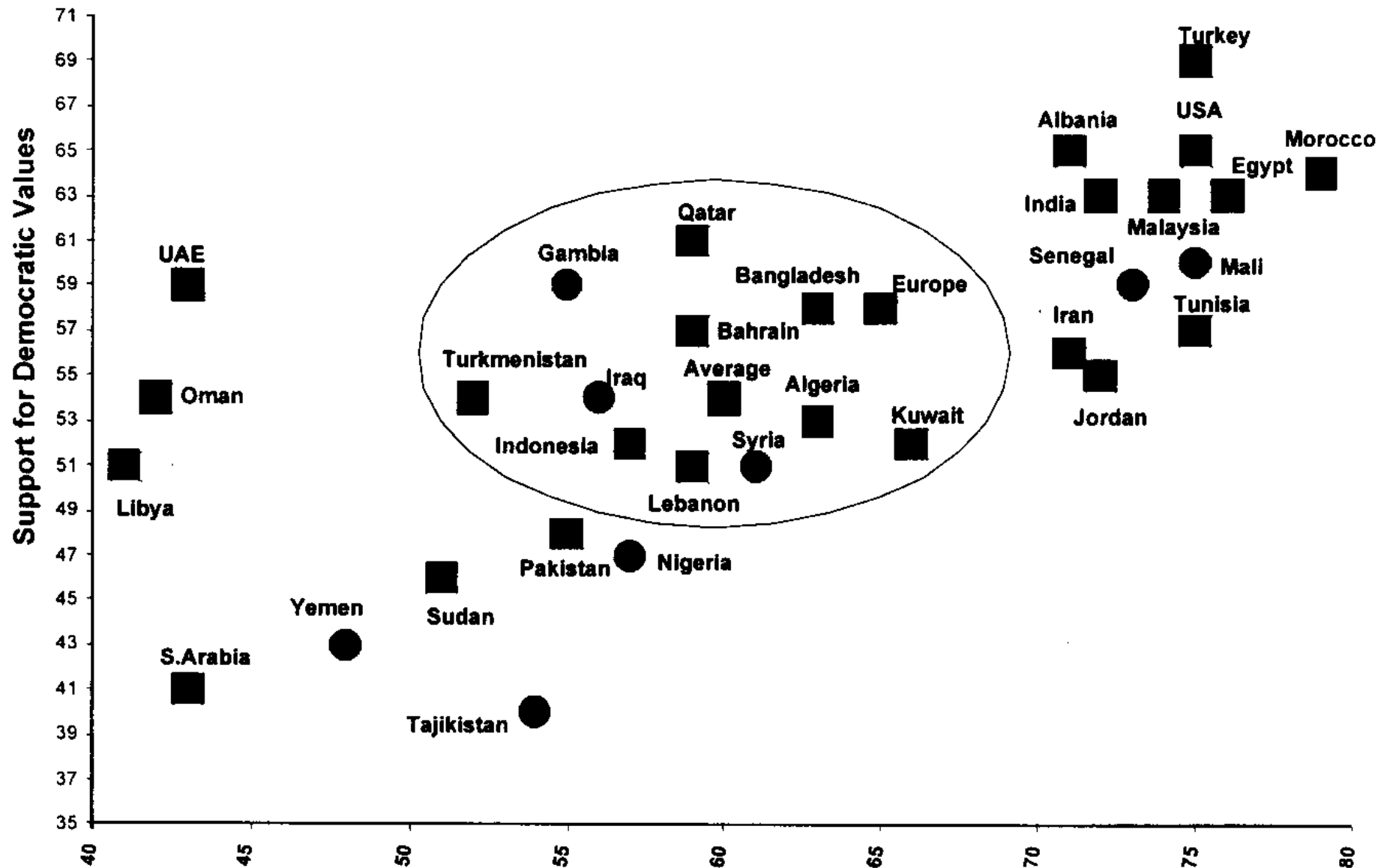
- K odporu přispívá i ponižující pocit závislosti (muslimové, nejlepší národ, by měli vést světovou civilizaci, namísto toho jí, oblékají si a používají výrobky ze Západu)
- Vojenská, ekonomická, politická a kulturní dominance Západu *

Ulamá jako agenti demokratizace?

- Shoda mezi všemi ulamá – základem jakékoli legitimní vlády musí být islám
- Historicky bylo jejich rolí tlumočit požadavky mas vládcí a radit vládcům přikazovat dobro a zakazovat zlo (*al-amr bi-l-ma^crúf wa an-nahj an al-munkar*)
- Důvěru ztratili poté, co se stali placenými úředníky
- Třeba rozlišovat oficiální ulamá (*al-islám ar-rasmí*) a nezávislé ulamá (*al-islám aš-ša^cbí*) – ti požívají větší důvěry i v zemích, které nepřijaly islám jako oficiální ideologii

- Ulamá ve většině zemí odsuzují prostředky socializace jako státní školy či televizní stanice a noviny coby zdroje všeho zla – tomuto diskurzu je mnoho muslimů vystaveno mnohem dříve, než se mohou seznámit se sekulárními politiky či intelektuály*
- Trvají na šarí'e
- Čím více muslimové věří ulamá jako agentům socializace, tím méně podporují demokratické instituce/normy (kromě Tuniska, Turecka, Mali, Qataru a Senegalu)*

Postoje k demokratickým hodnotám a normám

Třístupňový cyklus vzniku a přijetí norem v mezinárodním systému (Finnemore 1998)

- Vznik normy
- Přijetí normy
- Internalizace normy

Rozdělení muslimských společností

- kde „odmítají“ demokratické hodnoty a normy/instituce
- kde se objevují ještě nezakořeněné demokratické koncepty vlády
- kde je koncept demokracie obecně přijat, ale není považován za hlavní prioritu
- kde byla demokracie internalizována a jednotlivci ji chápou jako nezbytnou pro řešení socio-ekonomických problémů

Vztah muslimských společností k demokracii (2006)

	Rejection of Democratic Governance		Emergence of Support for Democracy	Broader Acceptance of Democracy		Internalization of Democratic Values	
	1 Steady	2 Less Certain	3	4 Steady	5 Less Certain	6 Steady	7 Less Certain
Societies	UAE Oman Libya	Saudi Arabia Yemen	Sudan Pakistan Nigeria Indonesia Tajikistan	Qatar Bahrain Morocco Tunisia Jordan Algeria	Gambia Lebanon Turkmenistan Kuwait Syria Egypt Bangladesh	Turkey Mali Senegal India Albania USA EU	Iran Malaysia
Support for democratic norms	M/H	L	L/M	H	M/H	H	M/H
Support for democratic institutions	L/M	L	M	M/H	M/H	H	H
Democratizability	L	L	L/M	M/H	M/H	H	H
Support for the status quo	H	L	L/M	M/H	L/M	H	L/M
Elasticity of demand for democracy	H	H	H/M	M	M/L	L	L
Ideal system	D	Not D	D	D	D	D	D

Závěrečné poznámky

- S výjimkou občanů SA a SAE, čím více jsou muslimové vzdělaní, tím více podporují demokracii
- Ženy přejí demokracii více než muži ve všech muslimských společnostech
- Muslimové, kteří žili v demokratické zemi rok a více, podporují demokracii více než muslimové bez této zkušenosti
- Modernisté a pluralisté, kteří věří v kompatibilitu šúrá s demokracií silně podporují demokracii v porovnání s těmi, kdo o této kompatibilitě pochybují
- Muslimové nespokojení s nevolenými vládci jsou více nakloněni demokracii
- Pokud muslimové učinili zkušenost s politickou participací skrze volby, více podporují demokratické I+N

Vyhlídky

- když se objeví demokracie v „islámském světě“, velmi pravděpodobně bude mít silnou náboženskou složku
 - Většina muslimů podporuje aktivní roli islámu v politice (výjimkou například Tunisko, Albánie, Turecko)
 - Demokracie nevznikne, pokud by měl být marginalizován islám jako zdroj politické ideologie nebo islamisté jako političtí aktéři
 - Svobodné a spravedlivé volby ve většině muslimských zemí vynesou islamisty k moci
- = islamisté budou těžit z demokratizace (přinejmenším v krátkodobém horizontu)

Arabské jaro (2011 →) jako dílčí odpověď na některé z předchozích otázek

